

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/8, p. 149-170

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11715>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

This article was checked by iThenticate.

ADIL EKONOMİK DÜZEN' DE ARTI(K) DEĞERİN PAYLAŞIMI

Musa ÖZTÜRK*

ÖZET

Türk siyasi tarihinin son elli yılına damgasını vurmuş olan Milli Görüş hareketinin doksanlı yıllarda iktisadi sorunlara çözüm önerisi olarak ortaya attığı Adil Ekonomik Düzen (AED) teorisi detaylı incelendiğinde esasında yeni ve özgün bir iktisadi sistem önermesidir. AED teorisine göre bugün karşılaşılan sorunlar yanlış zemin üzerine bina edilmiş olan iktisadi sistemlerden kaynaklanmaktadır. Teoriye göre iktisadi sistemler dünya görüşleri çerçevesinde ve hak anlayışı temelinde ele alınmalıdır ve ana kategoride ikiye ayrılmaktadır. Bunlar Tevhidi (Hakkı Üstün Tutan) dünya görüşü ve Tağuti (Kuvveti Üstün Tutan) dünya görüşüdür. Düşünce sistemlerinden olan liberalizm ve kolektivizm ile bunların iktisadi sistem yansımaları olan kapitalist ve sosyalist sistemler kuvveti üstün tutan dünya görüşü merkezinde şekillendirilmiş sistemlerdir. Yanlış hak anlayışına sahip olan kuvveti üstün tutan dünya görüşüne göre kaynaklar kıttır ve kıt olan kaynaklardan faydasını maksimize etmek isteyen insanlar arasında mücadele kaçınılmazdır. Bu mücadele kendisini kapitalist sistemde çıkar çatışması kapsamında gösterirken, sosyalist sistemde sınıf çatışması şeklinde göstermektedir. Doğru hak anlayışına dayanan, Hakkı üstün tutan dünya görüşüne göre ise; dengeli olan kaynaklar arasında insanların ihtiyaçları doğrultusunda çıkar paralelliği kuracakları, karşılaştıkları sorunları ortaklıklar kurarak çözecekleri ifade edilmektedir. Bu dünya görüşü çerçevesinde Ortaklık Ekonomisine dayanan Adil Ekonomik Düzen teorisi; ekonomi-iktisat terimlerindeki farklılıklardan başlayarak, temel iktisadi kurumların tespiti, bu doğrultuda üretim faktörlerinin ve içeriklerinin baştan tanımlanması ve piyasaların işleyiş özellikleri ile yeni ve farklı bir iktisadi sistem özellikleri taşımaktadır. Bu çalışmada, öncelikle dünya görüşleri izah edilmekte, devamında Hakkı üstün tutan dünya görüşü merkezinde şekillendirilmiş olan “Adil Ekonomik Düzen” teorisi ve teorisinin cari sistemlerden kapitalizm ve sosyalizmle artık değer paylaşımı bağlamında karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Sistemlerde bölüşüm, Artık Değerin Paylaşımı, Ortaklık Ekonomisi, Adil Ekonomik Düzen

---

* Arş. Gör. Süleyman Demirel Üniversitesi, El-mek: benim@hotmail.com

---

SHARING THE SURPLUS IN JUST ECONOMIC ORDER

ABSTRACT

The theory of Just Economic Order (JEO) is the theory-model advocated in the economic field by the Milli Gorus movement which is one of the basic determinants of the Turkish political history and it is a proposition of new economic system beyond the ordinary election promises with respect to its content. According to the JEO theory, the problems faced today are caused by the economic systems built on a wrong ground. According to the theory, the economic systems should be taken into consideration within the framework of mentality/worldview and on the basis of the sense of right. The world views are divided into two main categories. Right Based (Tevhidi, unity based) world view and Power/Force Based (Taghut based) world view. Among the thought systems, liberalism and collectivism, and their reflections in the economic system i.e. the capitalist and socialist systems are shaped around the power/force based world view. According to the power based world view, resources are scarce and it is inevitable to have a struggle between the people who wish to maximize the benefits from the scarce resources. This struggle manifests itself as a conflict of interest in the capitalist system and as a conflict of class in the socialist system. According to the right based world view referring to the correct understanding of right, people would establish parallel interests among the balanced resources in line with the needs of people and solve the problems by creating partnerships. Within the scope of this world views, the theory of Just Economic Order based on Share (Partnership) Economy bears the features of a different economic system by the assignment of financial institutions starting from the meaning of the concepts economy and finance, reorganization of the production factors and shaping of the markets. Within the scope of the study, the theory of "Just Economic Order" is compared to the current systems with a focus on the world views and the perspective offered by the order on the sharing of the surplus value.

STRUCTURED ABSTRACT

Today where a new socio-economic crisis emerging every day, searches for new systems are brought forward based on the fact that current problems cannot be solved despite all the revisions of both capitalist systems and socialist systems. The size and severity of the search for solution is shown by the increase of the books on this matter published particularly in recent years. One of the new paradigms put forward when discussing what the system to produce solution should be and how it should be shaped is the Milli Gorus movement and the Just Order theory advocated by this movement.

Milli Gorus (The Islamic&National Vision) movement was found in 1967 by Professor Dr. Necmettin Erbakan, the prime minister of the 54th Government of the Republic of Turkey and it has been one of the basic determinants of the Turkish political life. The movement determines the past, present and most probably the future of Turkey in political sense.

Turkish Studies

The basic point of view of the movement is that the systems based on absolute reason would be insufficient for the people to live in peace and justice and that the systems should be equipped with Islamic and moral values. In this scope, Milli Gorus movement supports the re-organization of the human systems centering around Islamic values and embraces the balance of reason and revelation. The movement bases its socio-economic paradigm within the framework of its world view and understanding of right, and it designates them to be the basis of the problem in the existing systems.

The socioeconomic project of the Milli Gorus movement is the Just Order theory. The theory emphasizes that the social balance can only be ensured in the centre of justice and expressed that current problems can be handled in a healthy manner only within this scope. The economic systems are essentially considered to be a reflection of the worldview shaped around the understanding of right and two mentalities are accepted to exist: the right based world view within the scope of correct understanding of right and power/force based world view within the scope of wrong understanding of right. The correct understanding of right covers the inherent rights (right to live, right to protect the generation, right of ownership, right to protect the mind and right to protect belief), labour based rights, rights arising from contracts of mutual consent and will, and the rights due to justice. The wrong understanding of right covers the rights arising from power, the rights arising from majority, the rights arising from privilege and the rights arising from interests. As is seen the world views differ to the differences in the understandings of right.

According to the view of the theory of Just Economic Order, capitalism and socialism bear different qualities however they are essentially the economic systems are inspired from the liberal and collectivist thoughts emerging as a reflection of the worldview valuing the power and shaped in line with the wrong understanding of right. The two systems are based on power, majority, privilege and interest and only differ in method. Resources are scarce in both systems; human kind is a self-seeking creature, and the decision making mechanism includes those with power and majority while conflict is essential. On the other hand, the right based world view within the scope of the correct understanding of right is reflected as the Peace (Silm) Order. Peace Order is a model of social organization set forth by the Compassionate (Rahman) Creator for the welfare and salvation of all humanity, faithful or not. This order is sent as a guide to humanity to ensure social balance and to eliminate oppression. According to the peace order, the resources on earth are not scarce, but balanced. If there is scarcity, this is temporary and the result of imbalance caused by human intervention. The model considers human inherently as the party of the good, beautiful, right, useful and fair one. The decisions are taken within the framework of the correct understanding of right and solidarity-partnership is essential in the solution of the problems. The Share (Partnership) Economy is the system reflection of the peace order. Professor Dr. N. Erbakan used the term of partnership economy in the political environment as the Just Economic Order as the system is justice based.

Turkish Studies

Just Economic Order based on the Silm (Peace) Order and Partnership Economy: “it is an economic order offering equal opportunities to everyone and treating everyone equally without allowing exploitation, where everyone takes one’s due, useful and constructive activities are supported and encouraged without any discrimination, and unnecessary and unfair obstacles on the road of economic development are removed”. The institutions are the private ownership and inheritance institution including the discrimination of absolute and temporary ownership, freedom of contract without exploitation, freedom of enterprise within legitimate circle according to Islam, free market where balanced and fair price takes place, and macro level planning-micro level economic freedom.

The basic distinguishing point of economic systems which are the reflection of mentalities and thought structures is the question of “for whom will the production be done”, in other words “how the surplus value will be shared”. The capitalist system shaped within the framework of liberal thinking lists the production factors and yields to be the natural resources-rent, labour-wage, capital-interest, entrepreneur-profit. The state is accepted to be an external element (night watch) and interest is considered among the basic determinants of the capitalist system. In a system where the wage rate is determined by the capitalist, the surplus value goes completely to the capitalist who exploits labour. The socialist system is a reflection of the collectivist thinking and in this system, state assumes whole organization of the production process through the institutions of common ownership and planning and assigns the wage of labour in line with its unilateral plannings. Therefore, surplus value belongs to the state in the socialist system and the state itself exploits labour. Therefore, the systems are referred to capital monopoly and political monopoly respectively.

In the theory of Just Economic Order, the production factors and factor yields in line with the unique approach of the system: “labour-wage”, “fixed capital-rent”, “circulating capital-profit”, “entrepreneur-administration” and “state-tax”. State is the shareholder of the production process as the biggest structure of partnership and it participates in the production process by providing macro level guidance. According to the theory, the factor owners establish partnerships within the scope of the principle of “rights arising from mutual consent and will” stated under the correct understanding of right and they share the yield according to this partnership structure. This way, everyone gets ones legitimate share and no surplus value emerges. No one exploits the rights of others. The wage is considered in two stages including “subsistence wage” and “share from yield”. The first part is within the scope of state subsidy (Zekat –alms- fund) if the business makes loss. As it can be understood here, in the theory of Just Economic Order based on correct understanding of right and partnership economy, all operation takes place in the centre of justice. There is no interest and no exploitation. With this quality, it fully complies with the economic principles of the religion of Islam. In other words, Just Economic Order is a model of Islamic economy.

Today, economic crisis and searches for new ways increased throughout the world, there is an increasing need for a system based on

solidarity instead of conflict and including justice in its fundamentals. The theory of Just Economic Order introduced to the literature by the Milli Gorus (Islamic&National Vision) movement is a remarkable theory as a preposition of “a system where the rightful gets one’s right due properly”. It is believed that is theory is capable and adequate to shed light to the searches of new systems.

Keywords: Distribution in Economic Systems, Sharing the Surplus Value, Partnership Economy, Just Economic Order

1. Giriş

İktisadi sistemlerin ortaya çıkışı temelde iktisadi sorunlardan olan “üretim kimler için yapılacağı” sorusuna dayandırılmaktadır. Kapitalizm ve sosyalizm şekline kategorize edilen sistemlerde hasılanın bölüşümü veya diğer bir ifade ile artık değer nasıl paylaşılacağı sistemlerin kendine özgü kurumları vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Öçal vd., 1997: 43-44). Ancak 19. Yüzyılda başlayıp 20. Yüzyılda şekillenen ve bugüne ulaşan sistemlerin bütün kurumlarına ve teknik altyapılarına rağmen hasılanın paylaşımı konusunda adil bir çözüme – modele ulaşamadığı, bunun sonucu olarak da iktisadi bunalımların her geçen gün daha da arttığı gözlemlenmektedir.

İktisadi sorunlar her toplumun baş etmesi gereken sosyoekonomik sonuçları olan sorunlardır. Her toplum bu sorunların üstesinden gelebilmek için değişen şartlar doğrultusunda düşüncelerini şekillendirmiş, imkânlar doğrultusunda üretim, tüketim ve paylaşım mekanizmalarını geliştirmiştir. Değişimin hızlandığı son altı asır tarihsel kırılma noktaları okunduğunda; İstanbul’un fethi ve bu fethin oluşturduğu korku ve endişe, uyandırdığı merak ve tetiklediği -katalize ettiği- Rönesans (Kumrular, 2012: 20-25;142-145), burjuva sınıfının ortaya çıkışı, buharlı makinaların icadı, yeni deniz yollarının keşfi, merkantilist düşüncenin şekillenmesi, 18. Yüzyıla geldiğinde liberal düşüncenin olgunlaşması, 19. Yüzyılda liberal düşünceye karşı kolektivist itirazın şekillendirilmesi... Bir bakıma etki-tepki mekanizması çerçevesinde insanlar ihtiyaçların nasıl en etkin şekilde giderileceği konusunda arayışlara girmişler; fikri anlamda liberal ve kolektivist, sistematik anlamda da bu düşüncelerin yansımaları olan kapitalizm ve sosyalizme ulaştırmışlardır. Böylece zihnimizde paralel ve meridyenler gibi yer tutan İzm’ler çağı başlamış, coğrafi sınırları aşan ideolojik ve teknolojik mücadeleyi tetiklenmiştir (Ülgener, 2006: 236-239).

İnsanların ihtiyaçlarının en kolay ve en hızlı nasıl karşılanacağı sorunu bütün İZM’lerin temel arayışı haline gelmiştir. Bu arayış doğrultusunda insanlar; İlah Anlayışları, Kâinat ve Eşya Anlayışları, İnsan Anlayışları, Birey ve Toplum Anlayışları, Tarih Anlayışları, Devlet Anlayışları, Hak ve Paylaşım Anlayışları doğrultusunda düşüncelerini şekillendirmişlerdir (Erbakan, 2005:28). Bunu yaparken de özellikle Batı merkezinde ortaya çıkan izmler kendisinden önceki kültür ve medeniyete dair bütün kavramları, kurumları ve işleyişi ya soyutlamışlar ya da bütüncül bir reddiye ile karşılayarak kendilerine meşru zemin oluşturmaya çalışmışlardır. Dini referanslarda bu hoyratça dışlamadan nasibini almış, liberal düşünce de sekülerizmle rafa kaldırılmış, kolektivist düşüncede de materyalizm ile dışlanmıştır.

Geçen zaman içinde bu sistemlerinde insanların endişe ve beklentilerini karşılamadığı bilakis var olan sorunları derinleştirdiği ve kronik hale getirdiği gözlemlenmiştir. Sistemin daha düzgün işleyebilmesi için uluslar üstü olarak Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kuruluşlar kurulmuş, “yeni dünya düzeni” mottosuyla hareket edilmiş ancak bir avuç imtiyazlı azınlığın dışında kalanların beklediği çözüm ortaya çıkmamıştır (Peet, 2009: 259). Ha-Joon Chang’a göre ise bir çözümün ortaya çıkmasını beklemek dahi yanlıştır. Chang; Myrdal ödüllü Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü (2009) isimli

kitabında adı geçen kurumların bilinçli bir şekilde ülkeleri geri bıraktıklarını belirtmektedir. Mevcut sıkıntıların giderilememesi, çözülemeyen sorunların derinleşmesi ve imtiyazlı grupların oluşması dünya genelinde yeni sistem arayışlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde yapılmaya başlanan yeni sistem çalışmalarından biri de Adil Düzen çalışmalarıdır.

Adil Düzen çalışmaları; İstiklal Şairi Mehmet Akif'in ifadeleriyle; "...Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı, Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı..." düsturuyla hareket etmiş, İnsanlığın kurtuluşunun sadece beşeri sistemlerle sağlanamayacağı, ilahi kaynaklar doğrultusunda şekillendirilmeyen her sistemin eksik ve yanlış olacağı vurgusuyla ortaya çıkmıştır. Çalışmalar İzmir merkezli Akevler Kooperatifinde yapılmaya başlanmış, sonrasında Milli Görüş lideri 54. T.C. Hükümeti Başbakanı merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın yönetiminde sistematiğe kavuşmuş, 1991 yılında parti programında yeni ekonomik düzen önermesi olarak kendisine yer bulmuştur. Adil Düzen çalışmaları bugün Türkiye'nin ilk düşünce ve araştırma (think-tank) kuruluşu olan Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (ESAM) ve Akevler Kooperatifi tarafından devam ettirilmektedir.

Çalışma kapsamında Milli Görüş hareketinin yaklaşımı merkezinde ilk olarak ana hatlarıyla sistemleri doğuran dünya görüşleri (zihniyet) ve hak anlayışlarına yer verilmektedir. Dünya görüşleri üst başlığı altında ilk olarak çatışma merkezli dünya görüşleri ve sistemlerden olan liberalizm-kapitalizm ile kolektivizm-sosyalizm incelenecek, ardından dayanışmacı dünya görüşünün yansıması olduğu iddiasında olan 'Ortaklık Ekonomisi - Adil Ekonomik Düzen' teorisinin arka planı, kurumları ve işleyişi hakkında bilgi verilecektir. Devamında karşılaştırmalara yer verilecek ve Adil Ekonomik Düzen teorisinin artık değer paylaşımına dair sunduğu yaklaşıma yer verilecektir.

2. Dayanışmacı ve Çatışmacı Dünya Görüşleri, Hak Anlayışları

İnsanlar sahip oldukları İlah Anlayışları, Kâinat ve Eşya Anlayışları, İnsan Anlayışları, Birey ve Toplum Anlayışları, Tarih Anlayışları, Devlet Anlayışları, Hak ve Paylaşım Anlayışları doğrultusunda dünya görüşlerini şekillendirmişler, bu dünya görüşleri çerçevesinde de sosyoekonomik kurumlarını ihdas etmişlerdir. Sosyoekonomik kurumlar vasıtasıyla da önce sistemleri ve sonrasında da düzeni oluşturmuşlardır.

Bu noktada sistemlerin daha çok 'olması gerekeni', iktisadi düzenin ise sistemlerin topluma yansıması şeklinde olanı-realiteyi ifade ettiği (Eski, 2007: 40-42) hatırd tutulurken iktisadi sistemlerin temelde cevap aradığı soruların hangi malların (mal ve hizmetlerin), hangi yöntemle ve kimler için üretileceği olduğu bilinmelidir (Öçal ve diğerleri, 1997: 43). Özellikle de 'kimler için üretilecek' sorusunun yani üretim süreci sonunda emeğin karşılığının dışında kalan fazlalık olan Artı(k) Değer'in (liberal yaklaşıma göre 'artık' kolektivist yaklaşıma göre 'artı' olarak ifade edilir) nasıl paylaşıldığı iktisadi sistemlerin ayrışma noktasıdır. Artık değer, her ne kadar ilk bakışta Marxist tahlili akıllara getirirse de, esasen kendisini fizyokratlarda rant, zenginliğin kaynağını sermaye birikiminde gören Klasiklerde ve özellikle A. Smith'de rant ve kâr olarak göstermiştir. Elde edilen toplam üründen bunun üretimi için harcanan ücret ve diğer üretim giderleri çıktıktan sonra arta kalan kısım. Toplumsal fazla ya da artık-değer (veya artık-emeğin) kime ait olacağı, önemi ve nasıl paylaşılacağı her ana akım ekolde sorgulanmıştır (Selik, 1982: 146-148).

Diğer canlıların aksine insan, en temel ihtiyaçlarını karşılamak için dahi olsa doğuştan herhangi bir donanıma sahip değildir, acizdir. Bu sebeple ihtiyaçlarını giderebilmek ve hayatını idame ettirebilmek için temelde iki yöntem vardır. Bunlardan ilki diğer insanlarla ve canlılarla dayanışmaya girmek ikincisi ise diğerleri ile çatışmaktır. Bu noktadan hareketle dünya görüşleri ana tasnifte çatışmacı ve dayanışmacı olarak ikiye ayrılmaktadır. Çatışmacı dünya görüşüne göre ihtiyaçların giderilmesi için bir mücadele söz konusudur, dayanışmacı dünya görüşüne göre ise ihtiyaçların karşılanması için diğerleri ile işbirliği yapılmalıdır (Akdemir, 1992: 15). İki dünya

görüşünün ayrışma noktası Hak anlayışında kendisini göstermektedir. Hak anlayışındaki farklılıklar aşağıdaki tablo 1 de gösterilmektedir.

Tablo 1: Dünya Görüşleri ve Hak Anlayışları

Çatışmacı – Kuvveti Üstün Tutan Dünya Görüşü (Yanlış Hak Anlayışı)	Dayanışmacı Hakkı Üstün Tutan Dünya Görüşü (Doğru Hak Anlayışı)
<p>1- Kuvvet Güçlü olanın istediğinin olması</p> <p>2- Çoğunluk Çok olanın, kalabalık olanın dilediğinin olması</p> <p>3- İmtiyaz, ayrıcalık Bir şekilde sahip olunan ayrıcalık üzerinden sahip olunması</p> <p>4- Menfaat ve çıkar Menfaat üzerinden hak anlayışının olması</p>	<p>1-Doğuştan insanlara verilen haklar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yaşama hakkı • Neslin korunması hakkı • Mülkiyet edinme hakkı • Aklın korunması hakkı • İnancın korunması hakkı <p>2- Emek karşılığı doğan haklar</p> <p>3- Karşılıklı rıza ve irade ile yapılan sözleşme</p> <p>4- Adalet gereği eşitlikten doğan haklar</p>
Kaynak: Erbakan, 2016a:30	

Çatışmacı ve dayanışmacı dünya görüşleri esas itibariyle hakkın mı yoksa kuvvetin mi üstün tutulduğu sorusuyla farklılaşmaktadır. Yanlış hak anlayışına göre kuvveti elinde bulunduranlar, çoğunluğu teşkil edenler, imtiyaz sahibi olanlar menfaat ve çıkarları doğrultusunda diledikleri kararları alabilirler. Hakkı üstün tutan dünya görüşünün doğru hak anlayışına göre ise haklar, insanın doğuştan sahip olduğu haklar, emeği sarf etmesi karşılığında elde edeceği haklar, insanların birbirleri ile yaptıkları meşru mukavelelerden doğan haklar ve adalet gereği doğan haklardır. Bu yaklaşıma göre üretim, tüketim ve paylaşım ilkeleri belirtilen doğru Hak anlayışı kapsamında ele alınmalı, kimse kimsenin hakkında tevessül edememelidir (Erbakan, 2016b: 23-26).

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurdukları içtimai ve iktisadi sistemler belirtilen dünya görüşleri - hak anlayışları - çerçevesinde şekillenmektedir. Bir tarafta korkuyu ve baskıyı esas alan çatışmacı dünya görüşü diğer tarafta da sevgiyi, barışı ve adaleti esas alan dayanışmacı dünya görüşü vardır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu tasnif üzerinden içtimai düşünceler ve iktisadi sistemler tasnif ve tahlil edilmektedir.

2.1. Çatışmacı - Kuvveti Üstün Tutan Dünya Görüşü

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için diğer insanlar ve canlı-cansız çevresiyle mücadele etmesi gerektiğini savunan çatışmacı görüşe göre insanlar veya toplumlar için kaçınılmaz olan şey; faydanın maksimize edilmesi için kendisinden olmayanla mücadele edilmesidir. Çünkü kaynak kıttır. İnsanların veya toplumların istek ve arzularını giderebilmek için kıt olan bu kaynakları elde etmesi, mülkiyetine alması gerekmektedir.

Kıt ifadesinin vurgulandığı bu noktada korkuya temellendirilmiş bir yaklaşımın izleri görülmektedir. Dolayısıyla insanların kıtlıkla mücadele doğrultusunda yapılacak her şey mubahtır. Niccolo Machiavelli'nin (1469-1527) meşhur 'Hükümdar' isimli kitabında belirttiği 'her insan kötüdür ve kötülüğü hak eder ve bu nedenle hedefe giden yolda her şey mubahtır' şeklinde özetlenebilecek ifadelerini andıran bu yaklaşım tarzı, Hobbes'un Plautus'tan aktardığı "insan insanın kurdudur (homo homini lupus)" ifadesi ve antik Yunan'dan günümüze gelen meşhur "herkesin herkesle savaşı (bellum omnium contra omnes)" gibi söylevlerle birlikte düşünüldüğünde çatışmacı bakış açısının ortaya çıkardığı sistemler kolaylıkla anlaşılabilir.

Adil Ekonomik Düzen perspektifinde bakıldığında içtimai düşüncelerden hem liberalizm hem de kolektivism çatışmacı dünya görüşünün bir yansımasıdır. Aynı başlık altında yer almakta ancak yöntem konusunda farklılık taşımaktadırlar.

2.1.1. Liberal Düşünce ve Kapitalist İktisadi Sistem

Özellikle İstanbul'un fethi sonrası Avrupa'nın intikamcı bir telaş ile önce haçlı seferlerini sonrasında da bilim, teknoloji ve sanattaki arayışlarını arttırdığı ve bu artışın Rönesans'ı tetiklediği düşünülebilir (Kumrular, 2012: 17-18).

Rönesans dönemiyle başlayan aydınlanma süreci John Locke başta olmak üzere, D. Hume (1711-1776), A. Smith (1723-1790), J. S. Mill (1806-1873), H. Spencer (1820-1903) ve F. Bastiat (1801-1850) liberal düşünürleri cesaretlendirmiştir. Natüralizm, Rasyonalizm ve İndividüalizm temelinde filizlenen liberal düşüncenin Bireycilik temelinde (İndividüalizm), Özgürlük merkezinde (Rasyonalizm), Kendiliğinden Doğan Düzen (Natüralizm) - Piyasa Ekonomisi ile Sınırlı Devlet ve Hukukun Hâkimiyeti kurumları etrafında tecessüm ettiği kabul edilmektedir (Yayla, 2011). Bu kapsamda kurumları üzerinden bakıldığında liberalizm; bireyi, bireyin hukukun hâkimiyeti kapsamında özgürce aldığı kararlar doğrultusunda şekillenen doğal düzeni ve piyasa ekonomisini ifade eden, devleti ise gece bekçisi hüviyetinde minimal olarak ele alan bir düşünce sistemi olarak tanımlanabilir.

Liberal düşüncenin iktisadi alanda yansıması kapitalizm; devleti minimize eden ve bireylerin şahsi menfaatlerini maksimize etmek üzere aldıkları kararlar doğrultusunda serbest piyasa çerçevesinde oluşacak olan doğal düzeni savunan bir sistemdir. Çağımızda en yaygın ve etkin iktisadi sistem olan kapitalizm (Lippit, 2005:1) ilk kez sosyalist bir düşünür olan Werner Sombart tarafından zikredilmiş ve kavramın temel esasları; rasyonalizm, kazanma hırslı/gayesi ve rekabet olarak sıralanmıştır (Baltacıgil, 1967: 82). Joel Kovel'in tanımlamasıyla bireyi yani 'ben'i maksimize eden 'ben'liği vurgulayan, rasyonel bireyi esas alan ve bireyin çıkarını yegâne hedef olarak gözetilen sistemdir (Bıçkı, 2001: 36). Bireyi esas alan bu sistemin kurumları; özel mülkiyet (ve veraset) kurumu, sözleşme-anlaşma hürriyeti, teşebbüs ve çalışma serbestliği ile serbest piyasa mekanizmasının işlediği fiyatlar sistemidir (Öztürk ve İnan, 2014:29).

Bireyin esas alındığı sistemde özel mülkiyet ve veraset kurumu ile kişilere sınırsız mülkiyet hakkı tanınmakta (Bakırcı, 2004: 140), Aristo'nun özel mülkiyetin sınırlandırılmazlığı anlayışı kabul görmektedir (Bocutoğlu, 2012: 9). Sistemde özel mülkiyete sahip olabilen birey; her hangi bir merciin vesayeti altında kalmadan dileği şekilde sözleşme yapabilmekte, istediği işe teşebbüs edebilmektedir. Piyasa mekanizması ve rekabet sistemi vasıtasıyla oluşan doğal düzen de insanlar; kendi çıkarları için rasyonel davranarak aldıkları kararlar doğrultusunda iktisadi organizasyona katılacaklar, bir sorun olduğunda ise görünmez el devreye girecek ve sorunları çözecektir. Böylece kaynakların tam ve etkin kullanımı sorunu ortadan kalmış olacak, kıtlıkla mücadele gerçekleşecektir (Sloman, 2003: 27).

Kapitalist üretim sürecine katılan üretim faktörleri; doğal kaynaklar-toprak, emek, sermaye ve girişimcidir. Sistemde artık değer nasıl paylaşılacağı sorunu faktör piyasalarında cevaplanmaktadır. Üretime katılan faktörlerin getirileri sırasıyla rant, ücret, faiz ve kârdır ve bunlar faktör piyasalarında bir müdahale olmaksızın gerçekleşmektedir. Serbest piyasanın görünmez el vasıtasıyla bütün sorunları çözeceği iddia edilmektedir (Pekin, 2006: 27). Pür teorik modelde serbest piyasadan ve her sorunu çözen görünmez elden bahsedilse de gerçekte kapitalizmin sadece sınırlı ve manipüle edilebilir bir rekabete yöneldiği, kimyasında tekelleşmenin olduğu ve uygulama örneklerinde büyük yağmacıların homurdandığı ve orman kanunlarının geçerli olduğu karşı-piyasayı beraberinde getirdiği görülebilmektedir (Özel, 1995: 52).

Milli görüş hareketinin dünya görüşleri tasnifi merkezinde bakıldığında liberal düşünce ve kapitalist sistem; ilah anlayışını sekülerizmle birlikte toplumsal hayattan soyutlamıştır, kâinatı ve eşyayı evrim teorisi kapsamında kabul etmekte, kendiliğinden doğan düzen olarak ifade etmektedir ve kaynaklar kıttır. İnsan anlayışında rasyonellik kabulü gereği kendi çıkarı doğrultusunda hareket eden “iktisadi insan (Economic Man)” veya Stuart Mill’in meşhur ifadesiyle Homoekonomikus kabulü vardır. Birey ve toplum anlayışına bakıldığında liberal düşüncenin individüalist bakışının yansımaları olarak bireyin esas alındığı ve toplum menfaatinin ancak bireylerin menfaatlerinin toplumu olduğu bu nedenle asıl olanın birey olduğu, bireyinde özel mülkiyet kurumu ile korunduğu kabul edilmektedir.

Tarih anlayışı da bireylerin menfaatlerin çatışmasından ibarettir. Liberal düşüncenin devlet anlayışına göre devlet doğal düzenin işleyişine hiçbir şekilde müdahale etmemesi gerektiği ve bu nedenle ancak gece bekçisi hüviyetinde olmalıdır ve en iyi devlet en küçük devlettir. Hak ve Paylaşım anlayışı ise kendiliğinden doğan doğal düzen kapsamında serbest piyasanın işleyişi, yani mal ve faktör piyasalarının kendi halinde işleyişi ile hasılanın paylaşımı gerçekleşmektedir. Sistem başıboş serbest piyasa vurgusu ile imtiyazı ve ayrıcalığı esas almakta, sermaye sahiplerinin üstünlüğünü meşru görmektedir.

Hak anlayışları merkezinde bakıldığında ise kapitalist sistemde, sermaye sahiplerinin sahip oldukları güç ile üretim sürecinde karar verici oldukları, çoğunluğu etkileyebilmek baskı oluşturdukları ve bir taraftan sermayenin verdiği güç, diğer taraftan çoğunluğun manipülasyonu ile imtiyaz sahibi oldukları, bunların toplamında da menfaat ve çıkar merkezinde hareket ettikleri iddia edilmektedir.

2.1.1.1 Kapitalist Sistemde Artık Değerin Bölüşümü

Kapitalizmde üretim sürecinde ortaya çıkan emek dışı fazlalık olan artık değer, toprak, sermaye ve müteşebbise, rant, faiz ve kâr olarak dağıtılmaktadır. Müteşebbis üretim riskini üstlenir ve diğer faktörler ile anlaşarak üretim sürecini organize eder. İşgücünün getirisi emek piyasasında diğer faktörlerin getirileri de ilgili faktör piyasalarında belirlenir. Artık değer toprak ve sermaye sahipleri ile müteşebbise gider. Böylece emeğin sömürülmesi başta sermaye olmak üzere diğer faktörler tarafından gerçekleşir. Kapitalist sistemde üretim sistemi aynı zamanda gelirin nasıl dağılacakını da fonksiyonel olarak göstermektedir. Basit gösterimde şöyledir.

$$\text{Hâsıla (Y)} = \text{Ücret} + \text{Rant} + \text{Faiz} + \text{Kâr}$$

2.1.2. Kolektivist Düşünce ve Sosyalist İktisadi Sistem

Kolektivizm, birey-toplum çatışmasında toplum menfaatini önceleyen bir düşünce olarak köklerine antik Yunan filozoflarının eserlerinde örneğin, Eflatun’un ‘Cumhuriyet’inde, Thomas More’un ‘Ütopya’sında, (More, 1997: 75), ve asıl adı Giovanni Domenico Campanella olan Tommaso Campanella’nın ‘Güneş Devleti’ isimli eserinde (Campanella, 2006: 13) rastlanılan bir düşüncedir (Turanlı, 1988: 125-126). Bireylerin şahsi menfaatlerinin peşinde koşmasının topluma zarar verdiğini bu nedenle ortak mülkiyetin esas olması gerektiğini vurgulayan bu düşünürler, ortak mülkiyet ile sınıfsız topluma geçilebileceğini vurgulamış, öncü sosyalistler arasında yer almışlardır.

Kapitalizmin ağırlığının ortaya çıktığı dönemlerde kolektivist düşünce yeniden kıvılcımlanmış ve Sismonde de Sismondi (1773-1842), Saint-Simon (1760-1825), R. Owen (1771-1858), Charles Fourier (1772-1837), Louis Blanc (1811-1882) ve Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) ve Karl Marx (1818-1883) liberal düşünceye karşı kolektivist düşünceyi ve onun yansımaları olan sosyalizmi yeniden gündeme getirmişler, kavramın ilk tanımını Giacoma Guilani yapmıştır (Haftacı, 2014:85-99). Sosyalizm kavramı (Latince soci-arkadaş, social-toplumsal, socializm-toplumculuk (Küçükkalay, 2010: 343), ilk kez 1827 yılda bireyi esas alan kapitalist sisteme bir

eleştiri-itiraz anlamlarında kullanılmıştır. Terminolojik anlamda ise R. Owen tarafından yayımlanan 'The Poor Man's Guardian' isimli gazetede yer almıştır (Hamitoğulları, 1982: 543).

Kolektivist düşüncenin ütopyik yaklaşımını bilimsel zemine kavuşturarak onu bir ekonomik sistem haline getiren Karl Marx düşüncesini; diyalektik felsefeyi benimseyerek buradan materyalist felsefenin varlığına ve 'praxis' diye tanımladığı eylem felsefesine inşa etmiştir. Marx; madde temelli oluşturduğu materyalist felsefeyi ele alırken ilk aşamada tarihi maddecileğe geçişi ikinci aşamada da sınıf çatışması olarak kademelendirmiştir. Marx'a göre emeğin önemini görmezden gelen kapitalizm sürdürülemez ve onun yerine emek değeri baz alan sosyalizm gelecektir. (Kazgan, 2011: 296-300). Yani sosyalizmin işleyişine dair bir ifadesi bulunmayan Marx'a göre kapitalizm sosyalizmden önceki aşamadır (Savaş, 2000: 469).

Sosyalist sistemde iktisadi hayatın bütün organizasyonu bir merkezi otorite tarafından planlanır ve yürütülür (Hamitoğulları, 1984: 308; Bakırcı, 2004: 140). Sosyalizm de iki temel kurum vardır, bunlar; kolektif mülkiyet kurumu ve merkezi planlamadır. Kolektif mülkiyet kapsamında üretim araçlarının toplum adına devletin olduğu ifade edilmektedir (Turanlı, 1988: 125-126), merkezi planlama ise ekonomik faaliyetleri planlayan, uygulayan ve takip eden merkezi otoriteyi ifade etmektedir (Kuyucuklu, 1995: 16). Merkezi otorite kamu işletmeleri vasıtasıyla bütün ekonomik işleyişin hedeflerini (doğrudan ya da dolaylı olarak), gelirlerin yönetimini ve fiyatların tespit ve tayinini belirler ve tatbik eder (Case et al., 2011: 39). Karar verici ve uygulayıcı olan devlettir.

Milli görüş hareketinin dünya görüşleri tasnifi üzerinden incelendiğinde; Materyalist felsefe doğrultusunda sosyalizmde İlah anlayışı çok büyük oranda reddedilmektedir, Kâinat rastlantı eseri şekillenmiştir, evrim teorisi kabulü vardır ve kaynaklar kıttır. İnsan açgözlü olması nedeniyle diğerlerinden daha az çalışarak daha çok kazanmak ister, bu nedenle en azından komünizm aşamasına geçilinceye kadar denetlenmeli ve kısıtlanmalıdır.

Birey ve Toplum arasında kalındığında toplumun tercih edildiği görülmektedir, toplum menfaati ile çakıştığı ve çakışacağı için bireysel istek ve arzuların meşruiyeti tanınmamakta, özellikle üretim araçlarının mülkiyet konusunda ortak mülkiyet kurumu ile insanlar arasında eşitlik vurgulanmaktadır. Diyalektik merkezinde tarihi maddecilik anlayışı vardır ve tarih sınıf çatışmalarının tarihidir. Devlet toplum adına her şeye karar verme yetisine sahip bir organdır. Hak ve Paylaşım anlayışı ise ortak mülkiyet kurumunun yansıması gereği 'eşitlik' benimsenmiştir.

Hak anlayışları çerçevesinde incelendiğinde kolektivist-sosyalist sistemde devlet elinde bulundurduğu güç ile yegâne karar vericidir. Bütün toplumu yani çoğunluğu temsil ettiği kabulüyle hareket eder. Siyasi tekelin olduğu sistemde merkezi otoritenin ayrıcalığı vardır ve toplum menfaati vurgusuyla dilediği gibi hareket edebilmektedir.

2.1.2.1. Sosyalist Sistemde Artık Değerin Bölüşümü

Sosyalizmde artık değere devlet tarafından toplum adına el konulmaktadır. Üretim faktörleri kapitalizmde olduğu kadar net değildir, ayrıca emeği sömüren unsurlar olarak yer alırlar. Yegâne üretken faktör emektir (Whitehead, 1972: 190) ve diğer faktörler (sermaye, doğal kaynaklar, girişimci); esasında üretken olmadıkları (eşek arısı) ve artık değer üzerinden emeği (bal arısı) sömürdükleri için uygun görülmez, bunların yerini devlet alır.

Merkezi otoritenin kararları doğrultusunda planlanan ve yürütülen ekonomide vatandaşlar tayin edildikleri yerlerde çalışırlar ve karşılığında da yine merkezi otorite tarafından tayin edilen nakdi-aynı ücreti alırlar. Sarf edilen emekten fazlası üretilir ve o fazlalık yani artı değer toplum adına devletindir. Diğer bir ifade ile emek devlet tarafından istismar edilir. Bu noktada kolektivist düşüncenin liberal-kapitalist ekonomiye eleştirisi farklılaşmaktadır. Şöyle ki emeğin istismarına

karşıtlık üzerinden şekillenen kolektivist düşünce sonrasında emeğin kim tarafından istismar edilmesi gerektiği noktasına gelmiş olur ki burada cevabı nettir; toplum adına devlet!

Basit gösterimi ile Sosyalizmde üretim süreci; Hasıla (Y) = Devlet (Emek + Diğer Faktörler) şeklindedir. Devlet işgücünü ve üretim mallarını üretime koşar.

2.2. Dayanımcı (Silm) Dünya Görüşü ve Ortaklık Ekonomisi – Adil Ekonomik Düzen

Hakkı üstün tutan dünya görüşüne göre insanlar; ihtiyaçlarını karşılamak ve karşılaştıkları sorunları çözebilmek için çatışma yerine ortaklıklar kurarak işbirliği ve dayanışma içine girme yoluna girmeye eğilimlidir. İctimai ve iktisadi sistemlerini doğru hak anlayışı üzerinden adalet temelinde şekillendirirler. Bunun dışında bir ölçütün kabul edilmesinin ancak zulüm doğuracağını ve zayıf tarafların istismarı ile sonuçlanacağını ifade eder. Barışın ve huzurun sağlanması ancak insanların dayanışma içinde olmalarına bağlıdır. Bu dayanışmanın temel mknatısı da doğru hak anlayışı veya diğer ifade ile adalettir (Akdemir, 1990:136-137).

İnsanlık tarihinde daima iki düzen var olmuştur bunlar, hakkı üstün tutan peygamberler sistemi ve kuvveti üstün tutun filozoflar sistemidir. Hakkı üstün tutanlara göre kâinatı var eden Allah vardır, o insanlara cüz-i irade vermiş ve işlerinde serbest bırakmıştır, çıkar paralelliği vardır. Kuvveti üstün tutanlara göre ise kâinat kendiliğinden oluşmuştur ve rastlantısaldir. Mücadele ve çatışma vardır, kim güçlü ise çatışmada o yener, galip gelir, sonunda seleksiyon yoluyla gelişme olur, çıkar çatışması esastır (Karagülle, 1990: 13). “Tevhidi” dünya görüşüne dayanmakta olan dayanımcı görüşe göre Allah (cc) insana verdiği akıl ve yeteneklerle ona ihtiyaçlarını karşılama yollarını bulabilme yetisini vermiştir. Buna ilave olarak sosyal müesseselerin neler olduğu ve nasıl işleyeceğini tayin eden temel kuralları da vahiy yoluyla bildirmiştir. Peygamberler mevcut sosyal yapının bozulduğu, sorunların arttığı dönemlerde gönderilmişler ve ilahi kural ve kaidelere göre sosyal düzeni yeniden sağlamaya çalışmışlardır. Hakkın hâkim kılındığı, gerek ekonomik gerekse de sosyal anlamda her nevi tekelleşmenin önlenmesini ve nimet-külfet dengesinin sağlanmasını gözeten sosyal yapılanmaya “Silm (barış) nizamı – Silm sosyal yapılanma modeli” denilmektedir. İslam kelimesi ile Silm kelimesi aynı kökten gelmektedir. Bütün peygamberlerin İslam peygamberi olduğu düşünüldüğünde hepsinin kurulmasına çalıştıkları bu sosyal sistem İslam Nizamı olarak ifade edilmektedir. Sistemin inanç boyutu ise İslam dinidir. Silm nizamı herkes için barış düzenini ifade eden evrensel değerleri ihtiva ederken İslam dini sadece Müslümanların inandıkları bir din/inanç sistemidir. Dolayısıyla Silm sosyal yapılanma modelinin amacı bütün insanlık için Hakkın Hâkim kılınması ve nimet-külfet dengesinin sağlanmasıdır (Ersoy, 1995:116-120).

Hakkı üstün tutan dayanımcı dünya görüşünün iktisadi sistem olarak karşılığı ‘ortaklık ekonomisi’dir (Ersoy, 1995: 12-13). Kavram olarak ortaklık ekonomisi: insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere kendi rıza ve iradeleriyle işbirliği yapmalarını, dayanışma içine girmelerini ve bu dayanışmanın serbest anlaşmalar çerçevesinde düzenlenmesini ihtiva eden iktisadi sistemdir (Ersoy, 1986: 129). Milli görüş hareketinin dünya görüşleri tasnifi üzerinden incelendiğinde; İlâh anlayışında tevhide esas almakta, ilahı yaratan, yaşatan ve idare eden olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle dünya başıboş değildir, dinler insanlara yol göstermek adına yaratıcı tarafından gönderilmiş haritalardır. Bu haritalar vesilesiyle aklını kullanarak kuzey-güney gibi yönleri bulan insanlar kaybolmaktan kurtulurlar. Kâinat anlayışına göre; kainat ve eşya da muazzam bir nizam vardır, rastgele değildir. Kaynaklar kıt değildir, gısd (denge) altındadır. Rahman suresi 7-8 ve 9uncu ayetlerde Allah (cc); *Göğü Allah yükseltti ve mızanı (dengeyi ve düzeni) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın!* (Diyanet Meali) ayetleri ile dengeyi ve düzeni belirtmiştir. Hadis-i şerifte ise Rasulullah (s.a.) "Adaletle (denge ile) gökler ve yer ayakta durur" buyurmuş, kâinattaki denge düzenini vurgulamıştır. İnsan anlayışı; Erbakan'ın ifadesiyle (Erbakan, 2013: 208): “Adil Düzen’de hangi inançtan, hangi soydan olursa olsun bütün insanlık doğuştan

gelen ve değişmeyen haklara sahiptir. Bunlar peygamberlerin öğrettiği; herkesin ifade hürriyeti, öğrenim hürriyeti, örgütlenme hürriyeti, yaşama hürriyeti, ibadet etme hürriyetidir. Bu hürriyetler de bir noksanlık kabul edilemez”.

İnsanın doğuştan iyinin, güzel, doğrunun, faydalı ve adil olanın tarafı olduğu, kötünün, çirkinin, yanlışın, zararlı ve zulmün karşısında olan bir varlık olduğu kabul edilmektedir. İnsan; en güzel kıvam-biçim (Tin:4, ahseni takvim) ile sefiller sefili (Tin:5 esfele safilin) ile arasında yaratılmış ve imtihana tabii tutulmuştur. İmtihanın kurallarını yerine getirebilenler yaratılmışların en şerefli (eşrefi mahlûkat) olurken, gereğini yerine getiremeyenler hayvandan aşağı (Araf:179, belhum adal) olmaktadır. İnsan’ın konumu muazzam denge ile yaratılmış kâinatta dengeye (adalete) mi veya dengesizliğe mi hizmet ettiğine göre şekillenmektedir. Milli görüş düşüncesinde Birey ve Toplum anlayışında bireyin öncelikli toplumun ise önemli olduğu belirtilir, bu doğrultuda aradaki ilişkinin tamamlayıcılık ilişkisi olduğu vurgulanır. Dolayısıyla toplum menfaatini gözetmeyen bireysel çıkarlar da eksiktir, toplumun menfaatini bireye tercih etmekte yanlıştır. Bu iki kesim arasında birini tercih etmek yanlıştır. Birey öncelikli, toplum ise önemlidir. Tarih; hak ve batıl mücadelesinden ibarettir. Tarih boyunca insanlar hakkın hâkimiyeti, barış huzur ve adalet için çalışanlar ile kuvvetin hâkimiyeti, baskı, zulüm ve tahakküm için çalışanlar arasında mücadele vardır.

Devlet başta eğitim, sağlık ve güvenlik olmak üzere; yönetim, yargı, enerji, su, yol, altyapı hizmetleri ve ulaşım (Çolakoğlu,1995:5; Ersin ve Yıldırım, 2015:147) gibi insanların tek başlarına karşılamakta güçlük çekecekleri toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere insanlar tarafından kurulmuş bir organizasyon olarak insanlara hizmet etmekle mükelleftir. İnsanlara hizmet de ancak dengenin korunması ve sosyal gruplar arasındaki yarışmanın meşru sınırlarını temin etmektir devletin (Akdemir, 1991: 74). Adil düzen bir yarışma düzenidir. Toplumsal dayanışma içinde devletin rolü yarışma sahalarının tanzimidir (Akgül, 1991:268). Patron devlet yerine garson devlet anlayışı vardır. Hak ve Paylaşım anlayışında ise ortaklık ekonomisinde de belirtildiği üzere kar/zarar ortaklıkları söz konusudur. Çalışan gayret gösteren çalıştığı daha fazla kadar kazanır. Ortaklık ekonomisine göre adalet merkezinde hakkaniyet esaslarına göre işbirliği, yardımlaşma ve dayanışmanın kurulması ve böylece nimet-külfet dengesinin sağlanması hedeflenmektedir. Böylece insanlar gayretleri doğrultusunda sosyal hasıladan pay alacaklardır. Dolayısıyla sistemde çatışma yer yoktur, bilakis yardımlaşma ve dayanışma içinde yarışma esastır (Ersoy, 1995: 12-13). Sistem özetinde hakkın hakkını hakkıyla aldığı bir sistemdir. Hakkın ölçüsünün karşılıklı rıza ve irade ile yapılan sözleşmeler olduğu için sistemde sömürü yoktur.

Ortaklık ekonomisi doğru hak anlayışında belirtilen ‘sözleşmeden doğan haklar’ hakları üzerine bina edilmiştir. Sözleşmeden doğan haklar bir denge (adalet) ölçüsüdür ve adaletin olmadığı yerde zulüm vardır. Adalet üzerine bina edilen sisteme bu yapısından dolayı Adil Ekonomik Düzen adını koyan ve sonraki çalışmaları şekillendiren Prof. Dr. Necmettin Erbakan’dır (Tekir, 2016). Düzenin ve dengenin bozulması, “adalet” mefhumunun zayıflaması, kaybolması veya yozlaşmasıyla ortaya çıkan istenmeyen bir durumdur. Nasıl ki batıl, hakkın bozulmuş şekli ise zulüm de adil olandan sapma (dengesizlik) biçimidir. Bundan dolayı asıl olan düzendir, dengenin muhafazasıdır. Kâinattaki dengenin sünnetullah olarak ifade edildiği düşünüldüğünde Adil Düzen; ilahi düzen ile insan fiillerinin sosyal denge kapsamında teşekkülüdür (Yalanız, 2017: 97-98). Bu nokta epistemolojik anlamda ekonomi (Oikos – Ev + Nomos- İdare = Ev İdaresi) kavramı ile İktisat (Arapça’da adalet&denge) kavramlarının ayrıştığı noktadır. Yaygın kullanımdaki ekonomi kavramı belirli bir bütçe (kıtık) doğrultusunda isteklerin karşılanmasını sorgularken, iktisat kavramı; adalet-denge arayışındadır (Tabakoğlu, 2016:5-7), buradan hareketle Adil Düzen ise adalet-denge durumunu-düzenini ifade etmektedir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/8

Emek faktörünün getirisi olan ücret iki boyutta ele alınmaktadır. Bunlardan ilki emeğin ikamet bölgesindeki fiyat ve geçinme indekslerine göre adil esaslarla belirlenecek asgari geçimlik ücrettir. Aç kalma endişesi taşıyan birinin hür iradesinden bahsedilemeyeceği için temel geçimlik ücret zaruridir. İkinci boyutta ise karşılıklı rıza ve irade ile yapılmış sözleşme doğrultusunda hasıladan alacağı emek payıdır (Cemal, 1995:208). Eğer üretim süreci sonunda zarar edilir ve emeğin payı asgari geçimlik ücret düzeyinin altına düşecek olursa aradaki fark işsizlik ve/veya zekât fonundan karşılanacaktır. Böylece emekçilerin ayakta kalması ve mağdur olmamaları sağlanmış olacaktır (Akdemir, 1990:141).

Sermaye sahipleri içinde ‘nimet külfete göredir’ prensibi geçerlidir (Ebussuud, 1983: 123). Bu prensip kapsamında ücret için belirtilen ikili yapı diğer faktörler içinde kısmen geçerlidir. Şöyle ki hasıladan kira payını alan sabit sermaye sahibi, kira payının bir kısmını amortisman gideri bir kısmını da kira olarak elde edecektir. Üretimin türü ve niteliğine göre amortismanı da kira getirisi beklentisi karşılığında riske dahil edebileceği gibi etmeyebilir. Bu sözleşme ile belirtilir ve olası zarar durumunda ona göre payını alır veya hiç alamaz. Üretim sürecine katılıp şekil değiştiren döner sermaye –hammadde- içinde benzer durum söz konusudur. Burada şekil değiştiren hammaddenin sürece katılmadan önceki piyasa fiyatı veya üretim süreci sonundaki hurda fiyatı sözleşme ile korunabilir veya tamamıyla riske edilebilir. Buna karar verecek olan döner sermaye sahibidir, sözleşmenin türüne göre hasıladan payını alır veya zarar eder.

İnsanların bir araya gelerek kurdukları en kapsamlı ortaklık olan ve kurumlar ve hizmetler arasında dengenin korunmasında hakem rolünün biçildiği devletin (Akdemir, 1991: 72-74) ekonomideki yeri de yine iki boyutludur. Buna göre bütün vatandaşlarına sunduğu kamusal mal ve hizmetler (eğitim, sağlık, güvenlik vb.) karşılığında devlet dolaylı vergi alır. Bunun oranı (söz gelimi kırkta bir, yani %2,5) anayasal olarak belirlenir. Bunun dışında devletin firmaların üretim sürecine katılması karşılığında elde edeceği, doğrudan vergi uygulaması da vardır. Burada günümüz uygulamalarından ayrılan nokta devletin üretim sürecine katılması, ilave altyapı, sermaye ve garantörlük gibi bir hizmeti vermesidir.

Birinci vergi türünde verginin karşılığı genel hizmetlerken ikinci vergi türünde özel hizmetler karşılığı olma durumu vardır. Doğrudan vergi uygulaması genel hizmetler payı şeklinde yine teoride belirtildiği gibi karşılıklı sözleşme ile belirlenmektedir. Devletin doğrudan cebri bir uygulamaya kalkışması kabul edilmemektedir. Son kısımda devlet olarak belirtilen kurum, yeri geldiğinde devletin üstlendiği genel hizmetleri yerine getiren vakıflar, ortaklıklar ve kooperatifler gibi iktisadi kurumlar olabilir. Bu noktada dolaylı verginin yerini aidat almakta, doğrudan vergilerin yerini de ortaklıklar almaktadır. Adil düzende devlet bir nevi ortaklık-kooperatif olarak ekonomiye doğrudan ve dolaylı olarak katılmaktadır. Ancak ekonominin ne (sosyalizmde olduğu gibi) temel belirleyicisi, ne de (kapitalizmde olduğu gibi) bekçisi olmamaktadır.

Tablo 3: Adil Ekonomik Düzende Üretim Faktörleri ve Getirileri

Müşebbis	Sabit Sermaye	Emek	Döner Sermaye	Genel Hizmetler
<p>Üretim sürecine yönetim kabiliyeti ve bilgi birikimi ile dâhil olan, zaman riskini üstlenen faktördür.</p> <p>Getirisi: Temel Geçimlik Ücrete ilave olarak Üstlenilen Risk Payı + Hasıladan %Yönetim Payıdır. Eğer firma zarar ederse; girişimci Temel Geçimlik Ücret kadar Sosyal dayanışma fonundan desteklenir.</p>	<p>Bina, arsa, makine vb. üretim faaliyeti sonunda şekil değiştirmeden kalan sermaye türüdür.</p> <p>Getirisi: Sabit sermayenin aşınması, deforme olması ihtimali var ise Amortisman gideri + Üretim sürecine yapmış olduğu sabit sermaye katkısı karşılığında hasıladan %Kira</p>	<p>Üretim sürecine emeğini kiralayarak dâhil faktördür.</p> <p>Getirisi: Bölgesel koşullar dikkate alınarak belirlenen Asgari Geçimlik Ücret + Hasıladan %Emek Payı</p> <p>Eğer; Firma zarar eder ve işçilerin ücreti Temel Geçimlik Ücretin altına düşerse işçinin mağduriyeti sosyal dayanışma fonundan Temel Geçimlik Ücretine kadar karşılanır.</p>	<p>Üretim sürecine doğrudan katkıda bulunan ve sürecin sonunda şekil değiştirmiş olan sermaye türüdür.</p> <p>Getirisi: Anlaşmanın türüne göre; Üretim süreci öncesi hammaddenin piyasa fiyatı veya hurda fiyatı + Üstlenilen risk doğrultusunda elde edeceği %Kâr Payı</p> <p>Döner Sermaye sahipleri bütün getirisinin tamamını da riske edebilir.</p>	<p>Kooperatifler, Dayanışma Ortaklıkları ve/veya geniş anlamda Devlet</p> <p>Getirisi: Bütün üyelerin-vatandaşların istifade ettiği ve bireylerin tek başına karşılayamayacakları asayiş, altyapı, sağlık, eğitim vb. kamusal olan Genel Hizmetler için Dolaylı Vergi/Sabit Aidat alır (%2,5 gibi). + Üretim sürecine ilave bir katkıda bulunması durumunda anlaşma doğrultusunda ortaklık payı alır. %Genel Hizmetler</p>
<p>*Emek dışındaki üretim faktörleri sözleşmede daha yükseklik ortaklık düzeyi almak adına bütün getirisini ortaya koyabilir, örneğin sabit sermaye sahibi amortisman geliri, döner sermaye sahibi hurda fiyatını da riske edebilir, bu durumda sözleşme gereği hasıladan daha yüksek pay isteyebilir.</p> <p>*AED'de «sözleşmeden doğan haklar» çerçevesinde çalışan gayret gösteren, terleyen daha çok kazanır. Risk paylaşılır, katılımcılık sağlanır. Kararlar bütün ortaklarca beraber alınır.</p>				
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.				

Üretim faktörlerinin; Emek=e, Emek Payı E; Sabit Sermaye=s, Sabit Sermaye Payı S; Döner Sermaye=d, Döner Sermaye Payı D; Müşebbis=m, Müşebbis (yönetim) Payı M; Genel Hizmet=g, Genel Hizmet Payı G şeklinde gösterilmesi durumunda matematiksel gösterim şöyledir;

$$Y = \text{Hasıla}$$

$$N = 1 = E + S + D + M + G \rightarrow \text{Ortaklıklar}$$

$$z = e + s + d + m + g \rightarrow \text{SabitMaliyetler}$$

$$T = Y - z \rightarrow \text{Fazlalık (Artık)}$$

$$Y_e = b_e + T.E \rightarrow TGÜ(b_e) + \% \text{EmekPayı}(E) \vee z > Y \Rightarrow (\text{zarardurumunda}) 'b_e' \text{ desteklenir}$$

$$Y_s = b_s + T.S \rightarrow \text{Amortisman}(b_s) + \% \text{KiraPayı}(S)$$

$$Y_d = b_d + T.D \rightarrow \text{HammaddePiyasaFiyatı}(b_d) + \% \text{DönerSermayePayı}(D)$$

$$Y_m = b_m + T.M \rightarrow m = e + k \vee k = \text{RiskPayı} \Rightarrow [TGÜ(b_e) + RP(b_k)] + [\% E + \% K]$$

$$Y_g = b_g + T.G \rightarrow \text{GenelHizmet}(b_g) + \% \text{DoğrudanHizmetPayı}$$

$$Y = [b_e + T.E] + [b_s + T.S] + [b_d + T.D] + [b_m + T.M] + [b_g + T.G]$$

$$Y = [b_z + T.N]$$

Diğer sistemlerle karşılaştırmalı bakıldığında Adil düzende bütün faktörlerin getirilerinin iki aşamalı olarak ele alındığı, böylece sabit maliyetlerin (z) daha az olduğu görülmektedir. Bu durumda Adil

ekonomik düzende daha düşük maliyetle üretimin gerçekleşeceği, fiyatların düşeceği ve ortaklık yapısından dolayı uzun dönemde gelir dağılımında adaletin sağlanacağı iddia edilmektedir. Güncel iktisadi sorunlara mikro temelli kalıcı çözüm üreten sistemde faktörler ortak olduğu için işletme giriş maliyetlerinin düşmesi ve dolayısıyla rekabet düzeyinin yükselmesi, emek verimliliğinin artması ve yüksek motivasyonun oluşması gibi pozitif dışsallıklar sağlaması öngörülmektedir.

3. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Milli görüş hareketine göre insanların tutum ve davranışlarını anlayabilmek için dünya görüşlerine bakılmalıdır. İlah, kâinat ve eşya, tarih, birey ve toplum, tarih, devlet ve hak ve paylaşım anlayışları dünya görüşlerinin ayrışma noktalarıdır. Bu noktalardan bakıldığında dünya görüşleri ana tasnifte hakkı üstün tutan dünya görüşü ve kuvveti üstün tutan dünya görüşü olarak ikiye ayrılmaktadır. Kuvveti üstün tutan dünya görüşü dünya üzerinde kaynakların kıt olduğu vurgusu ile hareket etmekte ve bu doğrultuda insanların ihtiyaçlarını giderebilmeleri için çatışmak zorunda olduklarını ifade etmektedir.

Kıt kaynaklar diye başlayan ekonomi tanımlarını merkeze alan bu dünya görüşünün sahip olduğu yanlış hak anlayışı doğrultusunda liberal ve kolektivist olarak iki düşünce ve bunların yansıması olarak kapitalizm ve sosyalizm olarak iki sistem öne çıkmaktadır. Bunlara göre; güçlü olan, çoğunluğu elinde bulunduran imtiyaza sahip olmalı ve diğerleri üzerinde menfaat ve çıkarları doğrultusunda kararlar alabilmektedir.

Kapitalizmde iktisadi faaliyetleri yönlendiren temel unsur sermaye iken sosyalist sistemde bunun yerini merkezi otorite almaktadır. Yöntemsel olarak farklılıklar olmakla birlikte iki sistemde de emeğin istismarı söz konusudur. Çatışma kapitalist sistemde emek ve sermaye arasında gerçekleşirken sosyalist sistemde emek ile devlet arasında cereyan eder. Kapitalizmde emeğin sömürüsü artık değer üzerinden kendini gösterirken sosyalizmde eşitlik maskesi altında kabiliyet ve nitelik farklılıkları üzerinden ortaya çıkmaktadır.

Bir pasta metaforu üzerinden sistemler incelendiğinde; pastanın toplum arasında nasıl paylaşılacağı sorusuna sistemlerin yaklaşımı görülecektir. Bu noktada iki önemli husus vardır. Bunlardan ilki paylaşımın nasıl olacağı, diğeri ise büyüyen toplumun artan ihtiyaçları doğrultusunda pastanın nasıl büyütüleceğidir. Kapitalistlerin odak noktası pastanın büyütülmesidir ve bölüşümde adaletin olup olmaması önemli değildir. Buna mukabil sosyalistlerin vurguladığı pastadan toplumun her ferdinin eşit (adil değil) pay almasıdır (Tekir, 1992: 103-104). Ancak Aristo'nun da belirttiği üzere eşitlik ile adalet kavramları birbirinden farklıdır. Eşitlik sağlanınca adalet ortaya çıkmaz, eşit olmayan insanlar arasında eşitliğin aranması ve sağlamaya çalışılması adaletsizliktir (Bocutoğlu, 2012: 9). Bu pastanın hem büyümesi hem de adil paylaşılması ise Adil Ekonomik Düzen ile mümkündür. Çünkü eşit olmayanlar arasında adaleti aramak anlamsızdır.

Adil Ekonomik Düzen teorisine göre Eşitlik ile imtiyaz arasındaki ilişkisi artı ilişkisi değil çarpma ilişkisidir, biri sıfır olursa adaletten bahsedilemez. Eşitlik adaletin gerek koşulu, imtiyaz ise yeter koşuludur (Adalet= Eşitlik X İmtiyaz). Her insan eşittir, bu kapsamda asgari geçimlik ücrete layıktır ve bu ücret sosyal dayanışma (zekat) fonu garantisini kapsamındadır. Kişi üretim sürecinde ilave gayretinden imtiyaza sahip olmaktadır ki bu sözleşme gereği yüzde emek payı olarak ifade edilmektedir.

Eflatun'un toplumun menfaatini erdeme dayandırması buna mukabil A. Smith'in esin kaynağı olan Mandeville'nin (1670-1733) Arıların Hikayesi (The Fable Of Bees-1714) isimli eseri ile erdemsizliği ilerlemenin kaynağını vurgulaması arasında şekillenen kuvveti üstün tutan zihniyetlerin yansıması olan sistemlerden sosyalizmde ortak mülkiyet ve merkezi otorite kurumları

gereği devlet her konuda etkili ve yetkilidir. Kapitalizm de ise özel mülkiyet ve bireysel girişim önemli olup devletin her hangi bir ekonomik görev üstlenmesi istenmez (Haftacı, 2014: 172) .

Adil Ekonomik Düzen bakışında ise; normal şartlar altında sosyoekonomik kurumların işleyişinde bir harmonizasyon vardır. Sosyoekonomik hayat tabii bir akış içinde işler ve devlet müdahalesi bu akışı bozar, devletin ancak bu akışın mecrasını –eğer kendisi bulamıyor veya geç buluyorsa- belirleyici olma vasfı olmalıdır (Tekir, 1992:102). Bu açıdan kritik yatırımları devlet başlatabilir ve yürütebilir ancak özel sektöre, o bölge halkına ve özellikle içinde çalışanlara ortak olma kapısı sonuna kadar açıktır. Zaman içinde devletin başlattığı bu yatırımlar tamamen özel sektöre devredilir (Erbakan'dan aktaran Uzun, 2014: 33).

Teorik olarak Adil Ekonomik Düzen teorisinde devlet kendi başına herhangi bir ekonomik faaliyette bulunmaz, bütün ekonomik faaliyetleri özel kesim tarafından yürütülür. Devletin özel kesimin faaliyetlerine yaptığı makro planlar, projeler, tam teşvik ve destek şeklindeki uygulamaları kapsamında gerçekleşir. Piyasa serbest işler ve bunun doğrultusunda fiyatlar arz ve talep kaidelerine belirlenir. Üretimi, talep tarafından yönlendirilir. Fiyat mekanizmasının işleyişini aksatıcı mahiyette bir merkezi planlama kurumu yoktur. Devletin görevi her çeşit tekelleşmeyi önlemek ve rekabet ortamını korumaktır (Erbakan, 1992:1).

Adil Düzene göre diğer sistemler tekeldir ve siyasi ve iktisadi tekel olarak ikiye ayrılırlar. İki sistemde elitlerin (sermaye ve siyasi tekellerin) tekelci konumlarını sürekli kılacak şekilde şekillendirilmiştir. İktisadi ve siyasi güce sahip olanlar (seçkinler) kendilerine bir imtiyaz addederek hasılanın büyük bölümünü alırlar, yani sistemlerin temel amacı tekelci seçkinlerin menfaatleri korumak ve onların nimetteki paylarını mütemediyen arttırmaktır. Bu tür bir sistemin - sosyal yapının hâkim olduğu toplumlar kaçınılmak olarak sınıflı toplumlardır. Korku temelli olan bu sistemlerde sınıf yapısının tabii sonucu olarak çatışma esastır, süreklidir. Korku; siyasi tekelin yani sosyalist sistemin hâkim olduğu toplumlarda 'baskı' şeklinde, iktisadi tekelin hakim olduğu toplumlarda ise "açlık" olarak kendisini gösterir (Ersoy, 1995:116-120).

Artık değer; sosyalizmde siyasi tekel konumundaki devlet tarafından, kapitalizmde ise iktisadi tekel olarak genelde sermaye özelde de emek dışı diğer üretim faktörleri olan toprak, sermaye ve girişimci tarafından sömürülmektedir. Bu sömürü mekanizmasının sonucu olarak -insanlık tarihi boyunca kuvveti üstün tutan dünya görüşü benimseyen sistemlerde- sınıf çatışması ortaya çıkmıştır. Kölelik, serflik, işçilik gibi başkası hesabına çalışmanın olduğu sistemlerde işveren daha düşük bir ücret düzeyi belirlemek isterken işçi daha yüksek ücret almak ister, bunun sonucunda da çatışma düzeni ortaya çıkar. Bu durum çıkar çatışması bakışının olduğu sistemlerde gayet olağandır. Hâlbuki adil düzende herkes üretimden belirlenmiş bir pay alacağı ve üretim arttıkça pay büyüyeceği için, herkes üretimi artırma yönünde gayret gösterecek ve üretimi azaltan çatışmaya değil, barış içinde üretimi arttırmaya gayret edecektir. Üretimin artması hem işçinin hem de işverenin lehine olacaktır. Bu nedenle Adil Düzen çatışma değil barış düzenidir (Erbakan, 1992:42-43).

Adil düzen aynı zamanda bir yarışma düzenidir, bu yarışma faktörlerin birbirleriyle olan rekabetini değil kendileriyle olan rekabetini ifade etmektedir. Yarışma isteği ve özelliği maddi ve manevi yönden devamlı ilerlemeyi ve yenileşmeyi sağlar, yeni kabiliyetler ortaya çıkarır. Böylece adil bir ortam verimliliği beraberinde getirir. Devletin rolü verimliliğin ortaya çıkacağı toplumsal dayanışma içinde yarışma sahalarının tanzimidir (Akgül, 1991:268).

Kaynakları kıt kabul eden kolektivist sistemde insanların eşit olduğu dolayısıyla herkesin eşit ücrete tabii olması gerektiği vurgulanır. Bu yaklaşımın sonucu olarak sosyalist sistem uygulamalarında verimsizlik ve atalet sonuçları ile karşılaşmıştır. Kapitalizmde ise insanlar arasında var olan nitelik farklarının imtiyaz-ayrıcılık nedeni olduğu kabulü ve bireysel hırs ve

arzuların, çıkar güdüsünün tasdiki vardır. Bu kabullerin sonucunda da uygulama örneklerinde işsizlik, enflasyon ve gelir dağılımı adaletsizliği gibi kronik iktisadi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Adil Ekonomik Düzen teorisine göre ise kaynaklar kıt değil dengelidir. Yaşanan kısa dönemli dengesizlikler geçici sıkıntılara neden olabilmekle birlikte bu sıkıntılar genellikle normal harmonizasyona yapılan müdahalelerden kaynaklanmaktadır. İnsanlar bu sıkıntılarının üstesinden gelmek üzere; Silm sosyal modeli ve doğru hak anlayışı doğrultusunda insanlar adalet merkezinde bir araya gelirler ve nimet-külfet dengesi çerçevesinde ihtiyaçlarını giderirler. Diğer görüşlerin aksine Adil düzen teorisi; insanları yaratışları itibariyle çatışmadansa anlaşmaya meyilli olduklarını kabul etmekte, ‘yanlış gidebilen herşey yanlış gider, gidecektir’ şeklindeki Murphy kanunu reddetmektedir. Sistemin temelinde temel duygulardan Korku yerine Sevgi vardır. Önce Ahlak ve maneviyat söylemi ile ahlakı Sabri Orman’ın ifadesiyle ‘beşerilikten insaniliğe geçiş’ (Orman, 2014:142)’ olarak ele almakta, bu minvalde insanların normal şartlar altında kendiliğinden iyinin, güzelin, doğrunun, faydalı ve adil olanın tarafında olacağına inanmaktadır. Bu doğrultuda Adil düzen teorisinin fitri bir teori olduğunu ve insanlığın bu teoriye geçiş sürecinin başladığını iddia etmektedir. Gün geçtikçe derinleşen ve yaygınlaşan vakıflar, kooperatifler ve borsalar gibi ortaklık uygulamalarının olması geçiş sürecinin devam ettiğini göstermektedir. Tablo 4’te dünya görüşleri ve iktisadi yansımalarına dair karşılaştırmayı özetlemektedir.

Tablo 4: Sosyal Düşünceler ve İktisadi Yansımaları

Dünya Görüşleri	Kuvveti Üstün Tutan Dünya Görüşü (Tağuti - Çatışma Merkezli)		Hakkı Üstün Tutan Dünya Görüşü (Tevhidi - Dayanışma Merkezli)
Düşünceler	Liberalizm -Batı Aydınlanması Sonrası -J. Locke, D. Hume, A. Smith, Montesquieu, Voltaire, Kant vd.	Kolektivizm -Antik Çağlarda Eflatun, Mazdak, More -Yeni dönemde Saint-Simon, Owen, Sismondi, Marx, Vd.	Silm Sosyal Yapılanma Hz. Âdem’den bugüne sosyal denge arayışı, Bütün peygamberler, âlimler ve müçtehitler Dengesizliği Islah düşüncesi
Vurgusu	Üstünlük/İmtiyaz	Eşitlik	Adalet=Eşitlik*İmtiyaz
Kaynaklar	Kıt	Kıt	Dengeli
Sınıf Anlayışı	İktisadi Tekel	Siyasi Tekel	Ortaklık Merkezinde Sınıfsız, Eşit toplum
Temel Duygu	Korku (Açlık)	Korku (Baskı)	Sevgi
Düşünce Taşları	Bireycilik Rasyonellik Doğal Düzen	Toplumculuk Planlama	Birey*Toplum Sosyal Denge Makro Planlama - Mikro Serbestlik
Yönetim	Demokrasi (Demokratur)	Politbüro (Otoriter)	İstişare (Katılımcı)
İktisadi Sistem	Kapitalizm	Sosyalizm	Ortaklık Ekonomisi Adil Ekonomik Düzen

Turkish Studies

Kurumlar	Özel Mülkiyet ve Veraset Kurumu Sözleşme Serbestisi Girişim ve Çalışma Serbestisi Piyasa Mekanizması ve Fiyatlar Sistemi	Ortak Mülkiyet Planlama Kurulu	Özel Mülkiyet ve Veraset Kurumu - Mutlak Mülkiyet ve Özel Mülkiyet Sözleşme Serbestisi - İstismanın olmadığı Adil Sözleşmeler Girişim ve Çalışma Serbestisi - Meşru dairede girişimler ve çalışma Piyasa Mekanizması ve Fiyatlar Sistemi - Rantın ortadan kalması ve Adil fiyat Makro Düzeyde Planlama, Mikro Serbestlik - Toplum menfaatine göre uzun vadeli makro planlar
Artık Değerin Paylaşımı	Artık değere emeğin dışındaki diğer faktörler el koyar.	Devlet artı değere el koyar	Üretim öncesi yapılan ortaklık sözleşmesi doğrultusunda Adil Paylaşılır
Sonuçları	Gelir Dağılımı Eşitsizliği Sosyoekonomik Bunalımlar	Atalet, Verimsizlik	Refah, Huzur, Saadet vadedilmektedir.
Yazar tarafından oluşturulmuştur.			

4. Sonuç

Türkiye'nin son elli yılına damgasını vurmuş olan Milli Görüş hareketinin iktisadi alanda sunduğu sistem önermesi olan Adil Ekonomik Düzen teorisi; Milli Görüş hareketi kurucu lideri olan T.C. 54. Hükümet Başbakanı merhum Prof. Dr. Necmettin Erbakan ve arkadaşları tarafından İslam dininin kural ve kaideleri çerçevesinde oluşturulmuş bir teoridir. İnsanlığın kapitalizm ve sosyalizm diye adlandırılan sistemlerin dışlileri arasında ezildiği bir dönemde 'İslam ve İlim' konferanslarıyla toplumu bilinçlendirmeye başlayan Prof. Dr. Necmettin Erbakan, sürdürülebilir bir sistemin ancak adalet merkezinde olması gerektiğini, salt aklın bir yere kadar gidebileceğini ama nihayetinde eksik kalacağını bu nedenle ilahi kaynakların çizdiği çerçevenin temel alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Hakkı üstün turan dünya görüşünün iktisadi alandaki yansıması olma iddiasındaki ortaklık ekonomisi ve onun siyasal anlamda karşılığı olan Adil Ekonomik Düzen teorisi sahip olduğu bakış açısı, kurumları ve artık değer paylaşımına dair sunduğu yaklaşım ile özgün bir sistem önermesidir. Günümüzde gittikçe ağırlaşan iktisadi sorunlar karşısında filizlenen yeni sistem arayışlarına cevap verebilecek donanımda olduğu düşünülmektedir. İslam nizamı doğrultusunda şekillendirilen Adil Ekonomik Düzen teorisi sahip olduğu teorik arka plan ve tarihsel uygulamaları ile uygulamaya konulduğunda hızlı bir şekilde etki göstereceği iddiasındadır. İnsanların tabiatında çatışma yerine dayanışmanın olduğunu belirten teori; fitri bir sistem olması nedeniyle insanlığın kendiliğinden bu sisteme yöneleceğini ifade etmektedir. Günümüzde gün geçtikçe yaygınlaşan, borsalar, katılım ortaklıkları, performansa dayalı ücretlendirme sistemleri ve kooperatiflerin varlığı insanların ortaklık sistemine olan meylini göstermektedir.

Adil Ekonomik Düzen teorisi iktisadi sistemlerin ayrışma noktası olan Artı(k) Değerin paylaşımı konusunu ortaklıklar üzerinden sözleşme merkezinde çözüme kavuşturmaktadır. Emeğin

rıza ve iradesiyle sözleşme yapabilmesi için temel düzeyde korunduğu sistemde bütün faktörler için çalışmanın ve risk almanın karşılığı sözleşme ile belirlenmektedir. Böylece adil bir yapı oluşmakta sömürü ortadan kaldırılmaktadır. Milli görüş hareketine göre; Silm (barış, huzur) anlayışı gereği sevgi temelinde şekillendirilen Adil Ekonomik Düzen, *Haklının hakkını hakkıyla aldığı bir saadet düzenidir.*

Sonuç yerine; Milli Görüş hareketinin doksanlı yılların başlarında halka sunduğu ve geniş kabul gören Adil Ekonomik Düzen teorisi, gerek dünya görüşleri ve hak anlayışları bakışı, gerekse de adil paylaşım mekanizmasını sunması kapsamında kendi içinde tutarlı bir modeldir. İslami kural ve kaideler doğrultusunda faizi dışlayan ve sözleşme hukukunu öne çıkararak ortaklıkları vurgulayan yapısı ile İslam'a uygun bir iktisadi model olarak ele alınabilir. Özellikle kronik iktisadi bunalımların yaşandığı ve gelir dağılımı adaletsizliğinin son derece arttığı günümüzde Adil Ekonomik Düzen teorisi üzerinde dikkatle durulması gereken bir iktisadi sistem önermesi olarak kabul edilebilir.

5. KAYNAKÇA

- Akdemir, Süleyman (1990). *Sosyal Denge I Devlet Yapısının Tarihi Seyri*, Ankara: İşaret Yayınları
 ----- (1991). *Devletin Unsurları ve Kuvvetler Dengesi*, İstanbul: İz Yayıncılık
 ----- (1992), “Sosyal Devlet”, *Özçelik-İŞ Sendikası Seminerler Dizisi – 3*, Ankara
 Akgül, Ahmet (1991). *İslam Davası ve Adil Düzen*, İstanbul: Risale Yayınları
 Asiltürk, Oğuzhan (2016). *Hakka Sahip Çıkmak*, Ankara: MGV Yayınları
 Bakırcı, Fahri (2004). *John Locke'ta Mülkiyet Anlayışı*, İstanbul: Babil Yayıncılık
 Baltacıgil, Asım (1967). *İktisat*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları
 Bıçkı, Doğan (2001). “Batı Düşüncesi, Liberal Kapitalizm ve Çevre”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, ss: 33-42
 Bocutoğlu, Ersan (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi*, Trabzon. Murathan Yayınevi
 Campanella, Tommaso (1623). *Güneş Devleti –The City of the Sun*, Auckland: The Floating Press
 Case, Karl E. , Fair, Ray C. & Oster, Sharon M. (2011), *Ekonominin ilkeleri*, Ankara: Palme Yayınevi
 Cemal, Muhammed (1995). *Muhterem Başkan Erbakan*, İstanbul: Kayıhan Yayınları
 Çolakoğlu, Ömer (1995). *Adil Düzen Nedir Ne Değildir*, Ankara: Coşkun Matbaacılık
 Ebussuud, Mahmud (1983). *İslami İktisadın Esasları*, İstanbul: Hisar Yayınevi
 Erbakan, Necmettin (1991). *Adil Ekonomik Düzen*, Ankara: Refah Partisi – Semih Ofset
 ----- (1992). *Adil Düzen 21 Soru/21 Cevap*, Ankara: Refah Partisi
 ----- (2013). *Davam, Ne Yaptıysam Allah Rızası İçin Yaptım*, Ankara: Milli Gazete Ankara Büro
 ----- (2005). *Gayemiz Bütün Beşeriyetin Saadetidir*, ESAM-Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Ankara
 ----- (2016a). *Yeni Bir Dünya ve Adil Düzen*, Ankara: MGV Yayınları
 ----- (2016b). *Milli Görüş İktidarı: Niçin ve Nasıl?* , Ankara: MGV Yayınları

- Ersin, İrfan ve Yıldırım, Cengizhan (2015). İslam Ekonomisi Çerçevesinde Necmettin Erbakan'ın Adil Düzen Söylemi, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, Cilt:15, Yıl:15, Sayı:1, 15: 143-173.
- Ersoy, Arif (1986). *İktisadi Müesseseleşme Tarihi – İktisadi Kalkınmanın Tarihi Seyri*, Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Tarihsel Araştırmalar Serisi NO: 1
- (1995). *Silm Sosyal Yapılanma*, İstanbul: Yörünge Yayınları
- Eski, Hasan (2007). *Ekonominin Temel İlkeleri*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Haftacı, Vasfi (2014). *İktisadi Düşünceden Yönetim Düşüncesine*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları
- Chang, Ha-Joon (2009). *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Hamitoğulları, Beşir (1982). *Çağdaş İktisadi Sistemler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 508,
- (1984). *İktisadi Sistemlerin Temelleri – Strüktürlerin Diyalektiğinden Sistemlerin Diyalektiğine*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları: 539,
- Karagülle, Süleyman (1990). *Adil Düzen'in İçyüzü – Necmettin Erbakan ve 30 Yılın Muhasebesi*, İzmir: Akevler Sistem Serisi
- Kazgan, Gülten (2011). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kumrular, Özlem (2012). *İslam Korkusu Kökenleri ve Türklerin Rolü*, İstanbul: Doğan Kitap
- Kuyucuklu, Nazif (1995). *İktisadi Olaylar Tarihi*, İstanbul: Filiz Kitabevi
- Küçükcalay, A. Mesud (2010). *İktisadi Düşünce Tarihi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Lippit, Victor D. (2005). *Capitalism*, New York: Routledge Taylor&Francis Group
- More, Thomas (1997). *Utopia*, İstanbul: Cem Yayınevi
- Orman, Sabri (2014). *İslami İktisat, Değerler ve Modernleşme Üzerine*, İstanbul: İnsan Yayınları
- Öçal, Tezer; Çolak, Ö. Faruk; Çermikli, A. Hakan ve Togay, Selahattin (1997). *İktisat*, Ankara: Gazi Büro Kitabevi
- Özel, Mustafa (1995). *İktisat, Siyaset ve Din*, İstanbul: Yeni Şafak Kitaplığı Kültür Dizisi
- Öztürk, M. & İnan, Ş. (2014). "İktisadi Sistemlerde Bölüşüm Sorunu: Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Ortaklık Ekonomisi", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, Cilt.5, Sayı:2, Ss:24-55
- Peet, Richard (2009). *Unholy Trinity: the IMF, World Bank and WTO*, London: Zed Books
- Pekin, Tevfik (2006). *Ekonomiye Giriş*, İzmir: Zeus Kitabevi
- Savaş, Vural (2000). *İktisatın Tarihi*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Selik, Mehmet (1982). *Marksist Değer Teorisi*, Ankara: Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları
- Sloman, John (2003). *İktisat – Mikro*, İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi
- Tabakoğlu, Ahmet (2016). *İslam İktisadına Giriş*, İstanbul. Dergâh Yayınları
- Tekir, Sabri (1992). "Sosyal Devlet", *Özçelik-İŞ Sendikası Seminerler Dizisi – 3*, Ankara
- (2016). "Erbakan ve Adil Düzen Konferansı", *ESAM, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*, <https://youtube.com/watch?v=Azxbh0ByT5w&t=236s>, Erişim: 03.04.2016

-
- Turanlı, Rona (1988). *İktisadi Düşünce Tarihi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Uzun, Mustafa (2014). *Ağır Sanayi Davası, Erbakan Risaleleri:5*, İstanbul: Ravza Yayınları
- Ülgener, Sabri F. (2006). *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler – Denemeler ve Araştırmalar*, İstanbul: Derin Yayınevi
- Whitehead, Geoffrey (1972). *Economics Made Simple*, W.H. Allen Co. Ltd., ISBN: 0-491 -00343-9.
- Yalanız, Yusuf (2017). “Adalet Mihverinde Düzen ve Sosyal Denge”, *Toplumsal Barış” Prof. Dr. Necmettin Erbakan Özel Sayısı*, Ankara: Anadolu Gençlik Dergisi Yayınları
- Yayla, Atilla (2011). *Liberalizm*, Ankara: Liberte Yayınları

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Öztürk, M. (2017). “Adil Ekonomik Düzen’ de Artı(k) Değerin Paylaşımı / Sharing the Surplus in the Just Economic Order”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Millî Görüş Özel Sayısı) Volume 12/8, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11715>, p. 149-170.